

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	11

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1. Η ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ “ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ/ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ”	17
2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ	25
α. Το κριτήριο της «εμπρόθετης» πράξης	27
β. Επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές	27
γ. Ανισορροπία δύναμης	28
3. ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ/ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	31
α. Λεκτικός εκφοβισμός	33
β. Σωματικός εκφοβισμός	33
γ. Συναισθηματικός / Ψυχολογικός εκφοβισμός	34
δ. Κοινωνικός εκφοβισμός	34
ε. Ο εκφοβισμός με εκβιασμό	35
στ. Ο οπτικός εκφοβισμός	35
ζ. Ρατσιστικός εκφοβισμός	35
η. Σεξουαλικός εκφοβισμός	36
θ. Ηλεκτρονικός εκφοβισμός	36
3. Ο «ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ» ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙ «ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΜΟΡΦΩΝ» ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	37

α. Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός	37
β. Ομοφοβικός εκφοβισμός	41
4. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ/ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ	43
α. Τα χαρακτηριστικά των μαθητών που δέχονται εκφοβισμό (θυματοποιημένοι μαθητές)	44
β. Τα χαρακτηριστικά των μαθητών που ασκούν εκφοβισμό (“επιτιθέμενος”)	52
5. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ «ΘΕΑΤΩΝ» ΣΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	56

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ	67
1. Η ΕΘΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ	69
2. Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	70
3. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗΣ	73
4. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	76
– Η Θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης	77
5. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ	78
α. Η Θεωρία του Διαφορικού Συγχρωτισμού	81
β. Η Θεωρία του Κοινωνικού Ελέγχου	82
γ. Η Θεωρία της Ανομίας	83
6. ΤΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	84
α. Το σχολείο	88
– Η Δομή και η Λειτουργία του σχολείου	91
β. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	92
γ. Τα ηλεκτρονικά παιχνίδια	95
δ. Η Κοινωνία	97
7. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ	101

Περιεχόμενα	7
8. Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ	104
9. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	109
10. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	115

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ο ΕΠΙΠΟΛΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ/ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

α. Ο Επιπολασμός του Εκφοβισμού/Θυματοποίηση στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	127
β. Ο Επιπολασμός του ηλεκτρονικού εκφοβισμού/ θυματοποίησης (cyberbullying)	137
γ. Ο Επιπολασμός του Εκφοβισμού/θυματοποίησης στην Προσχολική Εκπαίδευση	141
δ. Ο Επιπολασμός του Εκφοβισμού/Θυματοποίησης στο Πανεπιστήμιο	142

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ/ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ - ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΥΓΕΙΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

1. ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ/ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ - ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΥΓΕΙΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	149
α. Σχολικός Εκφοβισμός/Θυματοποίηση και Ψυχική - Σωματική Υγεία - Κοινωνική Συμπεριφορά	149
β. Θυματοποίηση και η “Διαφορετικότητα”	152
γ. Συσχετίσεις των θυματοποιημένων παιδιών και εφήβων με την ψυχική υγεία και την κοινωνική συμπεριφορά	155

δ. Συσχετίσεις των εμπλεκόμενων παιδιών και εφήβων στον εκφοβισμό με την ψυχική υγεία και την κοινωνική συμπεριφορά	158
2. ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ/ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ ΜΕ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	162
3. ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟΝ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ/ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΚΟ ΙΔΕΑΣΜΟ	166
4. ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ ΜΕ ΤΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΥΓΕΙΑ	171
5. ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟΝ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ/ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	176
6. ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ/ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΕ ΤΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ ΤΗΝ ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΩΝ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΥΣ	180

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΟΠΙΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ/ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΧΩΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ/ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	187
– <i>Ευρώπη</i>	188
– <i>Ηνωμένο Βασίλειο</i>	197
– <i>Αυστραλία</i>	197
– <i>Ασία</i>	199
– <i>Αμερική</i>	201
– <i>Νότια Αμερική</i>	204

2. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	205

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ/ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	225
1. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ/ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ / ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	229
α. Ολιστική Προσέγγιση	229
i. <i>D. Olweus - Πρόγραμμα Παρέμβασης στον Σχολικό Εκφοβισμό</i>	229
ii. <i>Η Προσέγγιση των “Minton και O’Moore”</i>	233
iii. <i>Σχολικό Πρόγραμμα “ΚΙΒΑ” (Chr. Salmivalli)</i>	240
iv. <i>Παρατηρητήριο Πρόληψης και Αντιμετώπισης της σχολικής Βίας και Εκφοβισμού (Ελλάδα)</i>	242
v. <i>Δίκτυο Πρόληψης και αντιμετώπισης φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού</i>	243
vi. <i>STOP στην Ενδοσχολική Βία (ΕΨΥΠΕ)</i>	244
vii. <i>ΚΑΤΑ-νοώντας τον Σχολικό Εκφοβισμό (ΕΨΥΠΕ)</i>	245
β. Οικο/Συστημική Προσέγγιση	246
i. <i>Building Μοντέλο Ψυχολογίας / Building Psychology Model</i>	247
ii. <i>BullyBaster</i>	248
iii. <i>Μοντέλο Κοινωνικής Ικανότητας / Vienna Social Competence Model (VISC)</i>	249
iv. <i>“Η Φωνή του Παιδιού” / Children’s Voice</i>	250
v. <i>Σχολείο φιλικό στο παιδί / Child Friendly School</i>	251

2. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΡΟΛΗΨΗΣ	
/ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	252
α. Η Προσέγγιση της “Κοινωνικής Παιδαγωγικής”	252
β. Μέθοδοι	255
i. Η Παραδοσιακή Προσέγγιση “Πειθαρχίας”	255
ii. Η “Ενδυνάμωση” του θύματοποιημένου παιδιού	258
iii. Η Μέθοδος “Διαμεσολάβηση”	259
iv. Η Επανορθωτική Μέθοδος	262
v. Η μέθοδος της Υποστηρικτικής Ομάδας	264
vi. Η Μέθοδος της Επιλεγμένης Αναφοράς / <i>Shared Concern Method (A. Pikas)</i>	268
γ. Διαδικτυακό Πρόγραμμα Πρόληψης	270
– “ <i>Ας μην Πέσουμε στην Παγίδα</i> ” / <i>No Trap!</i>	270
δ. Προγράμματα, Μέθοδοι και Πρακτικές στην Ελλάδα	272
3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	279
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	297
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	
– Ελληνική	299
– Ξένη	306

